

Stav environmentálnej výchovy v roku 2011

V čase prípravy Programového vyhlásenia vlády SR pre obdobie rokov 2010 – 2014 Sieť environmentálno-výchovných organizácií ŠPIRÁLA predložila tvorcom vládneho programu svoje vídenie priorit v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania. Východiskom im boli dlhoročné aktívne skúsenosti s rozvojom environmentálnej výchovy a vzdelávania najmä na školách Slovenskej republiky a porovnanie s vývojom environmentálnej výchovy a vzdelávania v susedných štátoch. V tomto príspevku sieť mimovládnych organizácií komentuje stav odporúčaných priorit Špirály po roku realizácie súčasného programového vyhlásenia vlády.

Priority Siete environmentálno-výchovných organizácií ŠPIRÁLA

Stav životného prostredia a kvalita života občanov SR sú priamo úmerné environmentálnej gramotnosti celej populácie v zmysle formálnej aj neformálnej výchovy a vzdelávania. Súčasný systém environmentálnej výchovy a vzdelávania v SR nie je efektívny a účinný, o čom svedčí rozpor medzi pomerne dobrými environmentálnymi vedomosťami absolventov slovenských škôl a medzi ich nedostatočnými environmentálnymi postojmi, vrátane ich neschopnosti prebrať vlastnú zodpovednosť za stav a kvalitu životného prostredia v miestnom, regionálnom aj globálnom meradle. Inak povedané – absolventi škôl nie sú schopní premeniť environmentálne znalosti/vedomosti a zručnosti do uvedomelých pro-environmentálnych postojov, vzorcov správania. Navrhujeme preto nasledujúce nástroje na zdokonalenie, zefektívnenie systému environmentálnej výchovy a vzdelávania (v zmysle medzinárodných záväzkov SR, napr. Stratégie EHK OSN pre výchovu k udržateľnému rozvoju 2005 – 2014, ako aj Národnej stratégie a Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja, schválených vládou SR v roku 2005):

1. Realizácia výskumu

V zmysle záverov poslednej 5. národnej konferencie s medzinárodnou účasťou **Výchova a vzdelávanie k trvalo udržateľnému rozvoju** (Banská Bystrica 21. – 22. 1. 2009) realizovať reprezentatívny výskum účinnosti environmentálnej výchovy a vzdelávania (EVAV) v základných a stredných školách SR – dosiahnuté ciele, obsah, výchovno-vyučovacie formy a metódy.

Stav po roku: Napriek našej snahe o realizáciu tohto výskumu sme nenašli v príslušných rezortných inštitúciách pochopenie pre túto nutnosť sebareflexie a evaluácie EVAV. Majú efekt skôr tradičné alebo netradičné formy výučby? Je to zážitková ekopedagogika? Je to terénna výučba? Sú to skôr vedecké metódy alebo metódy orientujúce sa na emočnú vnímavosť? Sú to dramatické či iné umelecké formy? Ako sú efektívne simulačné alebo rolové hry? Aký dosah má na plnenie cieľov environmentálnej výchovy participatívny prístup škôl vo vyučovacích aj mimovyučovacích procesoch? Aký vplyv má prevádzka školy na environmentálne postoje žiakov?...

2. Činnosť Rady vlády pre TUR

Obnovenie činnosti Rady vlády pre trvalo udržateľný rozvoj (TUR) s reprezentatívnym zastúpením environmentálnych mimovládnych organizácií.

Stav po roku: Chýbajú akékoľvek informácie o činnosti Rady vlády pre TUR, nehovoriac o aktívnej participácii mimovládnych organizácií v nej.

3. Činnosť Environmentálnej komisie

Obnovenie činnosti Environmentálnej komisie pre vzdelávanie – poradného orgánu ministrov školstva a životného prostredia, ako aj poradného orgánu kurikulárnej rady a akreditačnej komisie s reprezentatívnym zastúpením environmentálnych mimovládnych organizácií.

Stav po roku: Do minulého roku bola zriadená komisia pre plnenie úloh Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja SR na roky 2005 – 2010. V súčasnosti rezort školstva „zvažuje po-

Foto: Richar Medaľ

Efektívna environmentálna výučba = praktické činy v prospech životného prostredia – v tomto prípade mapovanie chránených rastlín, orchideí na lúčach Bielych Karpát

trebu ďalšieho fungovania komisie“ (citujem z listu štátneho tajomníka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Jaroslava Ivanča z 28. 12. 2010). Prítom nebolo vyhodnotených (ne)plnenie úloh tohto akčného plánu a navyše je zrejmé, že úlohu pre EVAV v súvislostiach TUR skôr pribúda ako ubúda. Pre ďalší systematický a cieľavedomý rozvoj EVAV je fungovanie odbornej komisie s poradným hlasom v dôležitých rezortných orgánoch podstatné. Tak v rezorte školstva, ako aj v rezorte životného prostredia.

4. Inovácia Štátneho vzdelávacieho programu

Inovácia Štátneho vzdelávacieho programu v zmysle reorientácie na výchovu k sebestačnosti, zodpovednosti za vlastné činy, skromnosti, kritickému mysleniu, mysleniu v súvislostiach, občianskemu aktivizmu, obhajobe vlastného názoru, úcte k názorom druhých.

Stav po roku: Nebol vytvorený priestor na zapojenie sa odbornej (v našom prípade ekopedagogickej) verejnosti do procesov inovácie ŠtVP a prierezových tém (včítane prierezovej témy Environmentálna výchova). V súvislosti s vývojom pedagogických dokumentov sme navyše presvedčení, že chýba aj definícia profilu absolventa EVAV na základnej/strednej škole.

Foto: Richar Medaľ

Zmyslové vnímanie prírody – hmatový chodník (podľa Lesnej pedagogiky) – na akcii Centra environmentálnych aktivít Trenčín v ZátOke pOKoJa

Medzi profilovými kompetenciami by pritom rozhodne nemali chýbať: znalosť dôvodov pre šetrné a zodpovedné správanie k životnému prostrediu; cieľavedomé uprednostňovanie ekologických výrobkov a technológií, miestnej produkcie; schopnosť (zručnosť) sebestačnosti; schopnosť (zručnosť) adaptability; schopnosť (zručnosť) občianskej odvahy (znalosť občianskych práv, zákonov, komunikačné zručnosti);

Vzorová školská záhrada so zeleninovou časťou, bylinkovou záhradkou (vrátane ležadule, pestovanej na výrobu levanduľových vrecúšok), s časťou na hranie aj výučbu – to je záhrada „zelenej“ Špeciálnej základnej školy Vladimíra Predmerského v Trenčíne

Ekokódex „zelenej“ Špeciálnej základnej školy Vladimíra Predmerského v Trenčíne. Ekokódex by mal vyjadrovať cieľavedomú snahu školy o znižovanie jej ekologickej stopy

Praktická výučba v teréne s dôrazom na regionálnu výchovu – časť výučbového programu Poznávania našich vôd Centra environmentálnych aktivít Trenčín

schopnosť (zručnosť) slobodného vyjadrenia vlastného názoru; schopnosť tolerancie k názorom druhých, pripravenosť na participatívnu demokraciu (kooperatívne zručnosti); schopnosť identifikovať a následne riešiť environmentálne problémy komunity, školy; schopnosť analyzovať základné súvislosti príčina – dôsledok v poškodzovaní životného prostredia v miestnom, regionálnom aj globálnom meradle; schopnosť (zručnosť) kritického myslenia; schopnosť vedomej skromnosti; schopnosť pokory.

Popísané kompetencie sú prioritou environmentálnej výchovy na školách zapojených do programov Sieť Špirála Zelená škola (www.zelenaskola.sk) a Mladí reportéri pre životné prostredie (www.mladireporter.sk). Obidva programy sú celosvetové, garantované globálnou organizáciou FEE – Foundation for Environmental Education (www.fee-international.org), ktorej je Sieť Špirála členom.

Sú však tieto priority správne? Ktorými cestami sa k nim najefektívnejšie dostať? Často iba tušíme. Chýba potvrdenie (ne)správnosti cesty spomínaným výskumom (bod 1), porovnanie výsledkov environmentálno-výchovnej práce v Zelených školách a v bežných školách.

5. Podpora ďalšieho vzdelávania pedagógov

Systémová podpora ďalšieho vzdelávania pedagógov v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania a v oblasti environmentálneho manažmentu škôl a školských zariadení s využitím odborných kapacít environmentálnych mimovládnych organizácií.

Stav po roku: Akreditačné procesy vzdelávacích kurzov pre pedagógov sú zdĺhavé a administratívne náročné, po roku nevidieť žiaden progres. Napriek faktu objektívnej potreby prieniku nových poznatkov do škôl, ktoré sú voči novinkám konzervatívne či málo adaptabilné. Príkladom môžu byť relatívne nové termíny ako ekologická stopa, udržateľný ústup či ropný zlom, ktoré zaregistrovali zatiaľ iba niektorí pedagógovia.

6. Vytvorenie stredísk environmentálnej výchovy

Vytvorenie systémových nástrojov na vznik a podporu existencie siete štátnych aj neštátnych stredísk environmentálnej výchovy.

Stav po roku: Zatiaľ je proces skôr opačný: neštátne strediská sa žiadnych systémových nástrojov nedočkali a štátne strediská sú bez rozmyslu (aspoň tak sa zdá) rušené, namiesto analýzy, ako činnosť týchto stredísk zefektívniť a zreformovať v prospech plnenia cieľov EYaV.

7. Podpora spolupráce škôl s MVO

Vytvorenie systémového, cieľavedomého nástroja podpory spolupráce škôl s mimovládnyimi organizáciami v oblasti environmentálnej výchovy vo formálnom aj neformálnom vzdelávaní, vo vyučovacom aj mimovyučovacom procese.

Stav po roku: Zdá sa, že na strane štátu nie je záujem o takúto spoluprácu, zatiaľ sa zo strany rezortov školstva ani životného prostredia nikto nevyjadril k písomnej ponuke mimovládnych ekopedagógov.

8. Zdokonalenie dotačných programov

Zdokonalenie dotačných programov Envirofond, Enviroprojekt (na Ministerstve školstva SR), Zelený projekt (na Ministerstve životného prostredia SR), výnosov z lotérií (rozdeľovaných v minulosti napr. na Ministerstve školstva SR, Ministerstve financií SR, Ministerstve životného prostredia SR, Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR a iných) v zmysle zvýšenia transparentnosti a férovej súťaže, s dôrazom na kvalitu projektu, sprístupnenie týchto dotačných titulov aj pre mimovládne organizácie.

Stav po roku: O transparentnosti sa dá hovoriť iba v prípade Envirofonde, kde ale zároveň došlo k zásadnému kráteniu rozpočtu a kde environmentálna výchova nepatrí medzi priority. V prípade Enviroprojektu v pôsobnosti rezortu školstva sa transparentnosť nerieši, z dotačného programu boli navyše celkom vylúčené mimovládne organizácie (čo je paradoxné vzhľadom k faktu, že práve envirovýchovné MVO stáli pri vzniku tohto dotačného mechanizmu). Zelený projekt na MŽP SR zanikol a výnosy z lotérií sa rozdeľujú rovnako netransparentne ako roky predtým.

Záver

Záverom treba skonštatovať, že súčasná vládna koalícia a štátna správa si neosvojila priority a návrhy Sieť envirovýchovných neziskoviek Špirála, ani ponúknutý odborný potenciál nezávislých slovenských ekopedagógov zatiaľ ignoruje. Pre škodu vecí, t. j. pre škodu efektívnejšej (aj ekonomickejšej) environmentálnej výchovy a vzdelávania (nielen) na školách Slovenskej republiky. Na začiatku druhého roku vládnutia súčasnej koalície prišla povzbudivá správa o prijatí záštity premiérky Ivetty Radičovej nad slávnosťou certifikácie Zelených škôl v októbri 2011. Veríme, že je to signál zmeny vzťahu štátu voči environmentálnej výchove a vzdelávaniu.

Za Sieť environmentálno-výchovných organizácií ŠPIRÁLA

Mgr. Richard Medaľ, medal@changenet.sk

www.spirala.sk, www.zelenaskola.sk, www.mladireporter.sk